

De vernietiging van een beschaving?

Onlangs bracht de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht het omvangrijke rapport *De morele component* uit. Hierin heeft de IGK het over ‘moreel’ in de zin van veerkracht en – binnen het militaire domein – de bereidheid tot vechten. Vandaar de ondertitel: ‘Je weet waar je voor getekend hebt’. Maar in het Nederlands heeft ‘moreel’ nog een betekenis. Het kan ook verwijzen naar ‘moraal’, naar ideeën over goed en slecht, over normen en waarden. Het denken over moraal noemen we ethiek. De IGK laat die invalshoek vrijwel buiten beschouwing. Een gemiste kans, omdat ethische kwesties ook van invloed kunnen zijn op het moreel.

De ethische aspecten van oorlogvoering verdienen aandacht. Denk aan de rol van kunstmatige intelligentie bij doelwitselectie, zoals Israël volgens publieke media toepast in Gaza. Of het conflict in de VS tussen ‘Oorlogsminister’ Hegseth en Anthropic over het gebruik van AI-tools voor militaire doeleinden. Het bedrijf zelf uit ethische bezwaren en wil restricties inbouwen om risico’s te beperken; Hegseth ziet dergelijke ethische bezwaren als *woke* en strijdig met de door hem gepropageerde *warrior*-mentaliteit. Uitspraken van president Trump over het ‘naar hartenlust’ bombarderen van Iran en de vernietiging van de Iraanse beschaving passen in dit patroon. Door deze minachting van moraal en ethiek dreigt de Amerikaanse militaire traditie te verworden tot een cultuur van geweldsverheerlijking.

De rol en het belang van ethiek is evident: aan vrijwel alles wat Defensie doet zit een ethische kant. Zeker als ‘zwaardmacht’ met een geweldsmonopolie. Denk aan *targeting*, de inzet van geweldsmiddelen, de vraag met wie we samenwerken en hoe en met welk doel, et cetera. Ondanks het belang van ethiek hebben we het hier in de praktijk amper over. Ook beleidsmatig lijkt er weinig aandacht voor te zijn.

Natuurlijk hebben we wet- en regelgeving waar we ons aan (moeten) houden. Maar is daarmee de kous af? Het kunnen toepassen van regelgeving en het kunnen handelen in de geest van de wet in telkens wisselende situaties vergt wat Michael Kowalski omschrijft als ‘ethisch denkvermogen’. Kowalski is hoogleraar ethiek op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Hij toont aan dat ethisch en kritisch denkvermogen geen gegeven is, maar aangeleerd en getraind moet worden.¹ Net als Commandant der Landstrijdkrachten Jan Swillens, die in een recent interview ethisch besef als de rode draad van militair handelen betitelt.²

Natuurlijk worden in opleidingen lessen gewijd aan ethiek en zijn er anderszins initiatieven, zoals het oefenen met het houden van ‘moreel beraad’. Binnen Defensie hebben we de Instructiekaart (IK) 2-1250 waarin het Ethisch Bewustwordingsmodel staat uitgelegd. Het spanningsveld tussen waarden en verplichtingen. Als officier kom je hiermee in aanraking. En niet alleen tijdens uitzendingen. Om het belang van ethiek steviger te verankeren is echter meer nodig, te beginnen met het op de agenda zetten en hierover bij herhaling met elkaar te spreken. Voor iedereen zou duidelijk moeten zijn dat hier een belangrijke opgave voor Defensie ligt. Kowalski omschrijft ethiek als fundament van inlichtingen en veiligheid. Laten we er met elkaar voor zorgen dat ons fundament op orde is.

1 M. Kowalski, *Uit de schaduw: ethiek als fundament van inlichtingen en veiligheid* (Oratie Universiteit Leiden, 30 juni 2025).

2 Eric Vrijzen, ‘Legers winnen veldslagen, naties winnen oorlogen.’ Militaire lessen van de Commandant Landstrijdkrachten Jan Renger Swillens, *Wyniasweek.nl*, 7 april 2026.